

---

**Ami mindig együtt volt, együtt is marad**  
**a szükségszerű kapcsolatok humeianus tagadásáról**

---

Jelige: Humphrey Sixfingers

2012. február 1.

**H**AJLAMOSAK vagyunk azt gondolni, hogy bizonyos dolgok teljesen függetlenek egymástól: ha el akarom dönteni, hogy a fekete vagy a fehér zoknimat húzzam fel, teljesen mindegy, hogy Anglia királynője mit reggelizett. Normális esetben nem változtatna sokat az aktuális öltözködési szokásaimon, hogy a királynő tükörtojást reggelizett pirítós helyett. Viszont sokszor úgy gondolkodunk mintha minden mindennel összefüggene: az angol királynő zabkását reggelizett, és szerencsére nem a fekete zoknimat fogyasztotta el – akármennyire furcsa, erre is van számítható esély –, ezért azt boldogan felhúzzhatom ma.

Az, hogy *hogyan is lehetnének a dolgok*, a kortárs analitikus metafizikában központi fontosságú kérdés, amellett, hogy aktuálisan *hogyan vannak a dolgok*, illetve, hogy *egyáltalán mik a dolgok*. A modális fogalmak – lehetséges, szükségszerű és kontingens – metafizikai elméleteinek széleskörű elterjedése nagyrészt David Lewis munkásságának köszönhető. Lewis szerint azt, hogy *a dolgok lehetnének másképpen* a mi aktuális világunktól különböző *lehetséges világok* teszik igazgá. Ha az angol királynő mást reggelizett volna mint aktuálisan, akkor *van olyan világ*, ahol a királynő mást reggelizett. Lewis szerint ezek a lehetséges világok bizonyos tekintetben pont olyanok, mint a mi aktuális világunk – téridőbeli kiterjedésük van, és konkrét létezők töltik be – és ezek közül egyik sincs kitéve, míg mások szerint a lehetséges világok az aktuálistól eltérők – vagy pusztán a tulajdonságai az aktuális világnak, vagy nem fennálló körülmények, vagy nem konkrét létezők, vagy csak hasznos fikciók. Jelen tanulmány nem közvetlenül erről a vitáról fog szólni.

Ahhoz, hogy a dolgok lehessenek másképp, valamilyen értelemben *függetleneknek* kell lenniük egymástól. A kortárs metafizikusok ezt – ti. hogy a dolgok függetlenek egymástól – Hume híres passzusa alapján értelmezik:

Ha önmagukban nézzük a tárgyakat, [...] egyetlen tárgyból sem következik semelyik másiknak sem a létezése. (Hume, 2006, 98)

Ez az úgynevezett *Hume-diktum*. Jelen tanulmány a Hume-diktum *igazolhatóságát* vizsgálja a kortárs modális metafizikai keretek között. A tanulmány fő célja, hogy *a priori* igazolást találjon a Hume-diktum felvételére az ideológiánkba. Az a priori jelleg különösen fontos, mivel a diktum természetét tekintve metafizikai állítás, és a metafizikai igazságok a priori szükségszerűek. Feltételezem, hogy ahhoz, hogy a szóban forgó állítást a priori igazolhassuk, kell lennie valamilyen *független* érvnek amellett, hogy kizárhassuk a dolgok *szigorú összefonódását*. Jonathan Schaffer nemrég amellett érvelt, hogy a dolgok közötti *szükségszerű kapcsolatok* feltételezése korántsem olyan extrém álláspont (Schaffer, 2010b), míg Jessica Wilson komolyan megkérdőjelezi azt, hogy egyáltalán található-e olyan független terepet, ahol kielégítően igazolhatjuk

a diktumot (Wilson, 2010).

A diktum igazolhatóságával szorosan összefügg, hogy egyáltalán hogyan interpretáljuk a fenti idézetet. Épp ezért a tanulmány első fele arról szól, hogy a ma ismert logikai és metafizikai eszköztárunk segítségével hogyan lehet a Hume-diktum adekvát, koherens és általános értelmezését adni. Ennek következtében a diktum – korántsem elhanyagolható – filozófiatörténeti kontextusát, és eredeti értelmét figyelmen kívül kell hagynom.

## 1. A Hume-diktum

Első lépésben meg kell adnunk a fogalmakat, melyek segítségével az eredeti idézet hozzáférhető és alkalmazható szubsztantív metafizikai keretek között. Mint említettem, a diktumot ma jóval tágabb keretek között szokták érteni, mint ahogy eredetileg Hume értette, ezért a továbbiakban többnyire figyelmen kívül hagyom Hume eredeti alkalmazását és nem csak az oksági relátumokat fogom behelyettesíteni a tárgyak<sup>1</sup> helyére, hanem bármilyen ontológiai kategóriába eső entitást.

Hogyan értsük, hogy „egyetlen tárgyból sem következik semelyik másiknak sem a létezése”? Jessica Wilson érvelése alapján ez egyértelműen a *szükségszerű egzisztenciális kapcsolatok* tagadását fejezi ki (2010, 597), mely szerint a dolgok akkor és csakis akkor nincsenek szükségszerű egzisztenciális kapcsolatban, ha bármelyik létezhet a bármelyik másik nélkül. Ezek szerint, ha egyetlen tárgyból sem következik semelyik másiknak sem a létezése, akkor a diktum alapján bármi létezhet bármi nélkül. Szó szerint véve viszont ez utóbbi könnyen cáfolható. Például egy *mereológiai* összetett tárgy definíció szerint nem létezhet részek nélkül,<sup>2</sup> vagy semmi sem létezhet a vele azonos dolgok nélkül – voltaképpen önmaga nélkül,<sup>3</sup> vagy *konstituált* dolgok a *konstituenseik* nélkül. Például az a körülmény sem állhat fenn, hogy „Hume az *Anglia története* hat kötetben szerzője” anélkül, hogy Hume létezett volna.

A fenti ellenpéldák mindegyikében valamilyen erős ontológiai reláció volt a dolgok között – mereológiai, konstitúciós és azonossági –, az első lépésben tehát valamilyen módon osztályoznunk kell a különféle ontológiai relációkat és el kell döntenünk, hogy melyik igényli a szükségszerű egzisztenciális kapcsolatokat és melyik nem. Érdekes tehát valamilyen megkötéssel élnünk, amihez az „önmagukban nézzük a tárgyakat” nyújt segítséget: ha a dolgokat önmaguk-

---

<sup>1</sup>A „tárgy” és a „dolog” kifejezést szinonimaként fogom használni, és minden esetben individuumot fogok rajtuk érteni, illetve – néhány nyilvánvaló kivételtől eltekintve – általában *konkrét individuumot*.

<sup>2</sup>Igaz, néhány aktuális részei nélkül létezhet, viszont egyáltalán részek nélkül nem létezhet.

<sup>3</sup>Feltéve, hogy az azonosság nem kontingens.

ban nézzük, az leginkább azt jelenti, hogy figyelmen kívül hagyjuk a tőle *teljesen elkülönült*<sup>4</sup> dolgokat. A probléma az, hogy teljes elkülönültség fogalmát nagyon sokféleképpen értelmezhetjük: választ kell találnunk arra, hogy hogyan érthetjük a teljes elkülönültséget és arra, hogy hogyan kell értenie a Hume-diktum védelmezőjének.

A következőkben el fogom vetni a legtöbb hagyományos értelmezését a teljes elkülönültségnek és amellet fogok érvelni, hogy a Hume-diktum egyedül az *intrinzikus* – azaz belső – tulajdonságokra hivatkozva fogalmazható meg adekvát módon. A Hume-diktum tehát így szól:

**HD<sub>int</sub>:** Nincs szükségszerű egzisztenciális kapcsolat teljesen elkülönült, intrinzikus tulajdonságaik alapján azonosított dolgok között. (Wilson, 2010, 604)

De addig is érdemes a megadnunk a Hume-diktum nem adekvát formáját is. A Hume-diktum átmenetileg legyen tehát a következő:

**HD:** Nincs szükségszerű egzisztenciális kapcsolat teljesen elkülönült dolgok között.

## 2. Különféle elkülönültségek

### 2.1. Az elkülönültség nem-modális értelmezései

A filozófusok az elkülönültséget leggyakrabban numerikus különbözőségnek szokták érteni; úgy gondolják, hogy a dolgok csak akkor elkülönültek, ha numerikusan nem azonosak. Például Hume numerikusan nem azonos Berkeley-vel, tehát Hume és Berkeley két teljesen elkülönült dolog. Emellett, ha Hume és Berkeley teljesen elkülönültek, akkor Hume és Berkeley nem azonosak.

**Numerikus elkülönültség:**  $x$  és  $y$  csak abban az esetben teljesen elkülönültek, ha  $x$  és  $y$  nem azonosak.<sup>5</sup>

A Hume-diktum szerint nincs szükségszerű egzisztenciális kapcsolat teljesen elkülönült entitások között, tehát elfogadva a numerikus elkülönültséget, nincs szükségszerű egzisztenciális kapcsolat numerikusan különböző dolgok között. Ezek szerint lehetséges, hogy létezik Hume miközben Berkeley nem létezik és lehetséges, hogy Berkeley létezik annak ellenére, hogy Hume

---

<sup>4</sup>Az angol „distinctness” kifejezést magyarul különbözőségnek szokták fordítani, ha numerikus különbözőségről van szó, viszont a következő szakaszban előkerülő mereológiai, illetve téridőbeli különbözőség esetlensége miatt a magyar elkülönültség kifejezéssel helyettesítettem.

<sup>5</sup>Legyen  $E$  az elkülönültség reláció:  $\forall x \forall y [Exy \equiv \neg(x = y)]$

nem létezik. Ez eddig rendben is van, bárki el tudja fogadni, hogy bizonyos numerikusan különböző individuumok akár létezhetnének is egymás nélkül: lehetséges, hogy Hume sose létezett, de ha így is álltak volna a dolgok, nem sok hatással lettek volna Berkeley létezésére, és fordítva.

Ellenben úgy tartom, hogy ha a numerikus elkülönültséget komolyan vesszük, akkor azon többet kell értenünk annál, mint hogy numerikusan különböző individuumok teljesen elkülönültek; úgy kell értenünk, hogy ha veszünk két tetszőleges entitást, essenek azok bármilyen ontológiai kategóriába és álljanak azok bármilyen relációban egymással, ha azok numerikusan nem azonosak, akkor teljesen elkülönültek. Ezek szerint fennállhat az a körülmény, hogy „Hume az *Anglia története hat kötetben szerzője*” annak ellenére, hogy „Hume a szerzője legalább egy műnek” nem áll fenn, mivel a két körülmény numerikusan különböző. Emellett, elfogadva a numerikus elkülönültséggel behelyettesített (HD)-t, a humeianusoknak el kell fogadniuk azt is, hogy létezhetnek halmazok az elemeik nélkül. (A  $\{Locke, Berkeley, Hume\}$  halmaz nem azonos Hume-al, tehát igaz lehet, hogy az előbbi létezik ez utóbbi nélkül.)

A legtöbb filozófus szerint ezek a következmények elfogadhatatlanok. A halmazok valóban numerikusan különböznek az elemeiktől, de úgy gondolják, hogy az elemeik valamilyen értelemben konstituálják őket, ezért szükségszerű kapcsolatban kell, hogy álljanak velük – nem létezhet a  $\{Locke, Berkeley, Hume\}$  halmaz úgy, hogy valamelyik eleme nem létezik. Hasonlóképp, a legtöbben úgy gondolják, hogy teljesen értelmetlen lenne tagadni azt, hogy a „Hume az *Anglia története hat kötetben szerzője*” körülmény fennállásából valahogy szükségszerűen következik, hogy Hume a szerzője legalább egy műnek. Ezek az ellenpéldák nekünk is elég indokot szolgáltatnak, hogy elutasítsuk a numerikus elkülönültséget, mint a Hume-diktum elfogadhatatlanul extrém értelmezését.

Hume eredetileg a dolgokat térbelileg különböztette meg egymástól és David Lewis is hasonló (*téridőbeli*) értelemben hivatkozik a diktumra:

Durván fogalmazva, az elv úgy szól, hogy bármi létezhet együtt bármi mással, legalábbis feltéve, hogy *különböző téridő helyeket foglalnak el*. Hasonlóképpen létezhet bármi minden más nélkül. (1986, 88, kiemelés tőlem)

Az elkülönültséget tehát érthetjük téridőbeli elkülönültségnek, és ezt elfogadva pedig azt mondhatjuk, hogy a dolgok akkor elkülönültek, ha nincsenek téridőbeli átfedésben. Hume és Berkeley különböző téridő helyeket foglalnak el, tehát téridőbelileg elkülönültek, míg Hume folyamatos *téridőbeli átfedésben* van a saját karjával – feltéve, hogy Hume nem vesztette el a karját.

**Téridőbeli elkülönültség:**  $x$  és  $y$  csak abban az esetben teljesen elkülönültek, ha  $x$  és  $y$  nincse-

nek téridőbeli átfedésben.<sup>6</sup>

Viszont ebben az esetben vagy korlátoznunk kell a diktum alkalmazhatóságát azon ontológiai kategóriákba eső dolgokra, melyek biztosan lokalizálva vannak téridőbelileg, vagy azt kell mondanunk, hogy például az univerzálék<sup>7</sup> azt a téridő helyet foglalják el, amelyet azok a dolgok, amelyek instanciálják őket, a halmazok pedig azokat a téridő helyeket foglalják el, amelyeket a konstituenseik. Ebben a kérdésben nem kívánok állást foglalni, mivel úgy tartom, hogy a téridőbeli elkülönültség túl enyhe ahhoz, hogy biztosítsa a diktum alkalmazhatóságát: voltaképpen a Hume-diktumnak kellene biztosítania minket arról is, hogy az dolgok máshol, más időben is lehetnének – például arról, hogy lehetséges, hogy Hume az Egyesült Királyság jelenlegi miniszterelnöke.

Hasonlóképpen kifogásolható a mereológiai<sup>8</sup> értelemben vett elkülönültség is, mely szerint az tárgyak akkor elkülönültek, ha nincsenek közös részeik. De előbb vegyük át, hogy milyen mereológiai kapcsolatok lehetnek relevánsak: Hume része a saját karja és Hume mereológiai átfedésben van a saját karjával, mert vannak közös részeik – a rész-egész viszonyok tranzitivitása miatt Hume karjának minden része Hume-nak is része –, de vehetünk egy olyan társasházat is, amely két házból áll, melyeknek van közös fala. Ellenben Hume és Berkeley egyetlen részükön sem osztoznak, tehát mereológiaiilag teljesen elkülönültek.

**Mereológiai elkülönültség:**  $x$  és  $y$  csak abban az esetben teljesen elkülönültek, ha  $x$  és  $y$  nincsenek mereológiai átfedésben.<sup>9</sup>

A diktumot ebben az esetben úgy kell értenünk, hogy nincs szükségszerű egzisztenciális kapcsolat olyan tárgyak között, melyek nincsenek mereológiai átfedésben. Viszont Cameron (2010, 181) úgy érvel, hogy a diktum ebben az esetben is túl enyhének bizonyul: a fent említett társasház példából kiindulva, az egyik ház szükségszerűsíthetné a másik ház létezését, csak azért mert a közös faluk révén mereológiai átfedésben vannak.

Mіндеz csak abban az esetben igaz, hogyha elfogadjuk, hogy általános igazság az alábbi két tézis.

---

<sup>6</sup> $\forall x\forall y[E_{xy} \equiv \neg\exists r(\text{téridő-hely}(r) \wedge \text{elfoglal}(x,r) \wedge \text{elfoglal}(y,r))]$

<sup>7</sup>Univerzálék alatt azokat a tulajdonságokat értem, melyek ugyanabban az időben több helyen is előfordulhatnak.

<sup>8</sup>A mereológiai relációk általánosan elfogadott értelmét használom: az  $x$  része  $y$ -nak ( $P_{xy}$ ) reflexív, antiszimmetrikus és tranzitív, míg az  $x$  akkor valós része  $y$ -nak ( $PP_{xy}$ ), ha  $P_{xy}$  és  $x$  és  $y$  numerikusan különbözöek.

<sup>9</sup> $\forall x\forall y[E_{xy} \equiv \neg\exists z(P_{zx} \wedge P_{zy})]$

**Mereológiai esszencializmus:** Minden  $x$ -re és  $y$ -ra, ha  $x$  része  $y$ -nak, akkor szükségszerűen, ha  $y$  létezik, akkor  $x$  is létezik és része  $y$ -nak.<sup>10</sup>

**A kompozíció elégségessége:** Minden  $x$ -re és  $y$ -ra, ha  $x$  része  $y$ -nak, akkor szükségszerűen, ha  $x$  létezik, akkor  $y$  is létezik és  $x$ -et részként tartalmazza.<sup>11</sup>

Az első szerint a tárgyak esszenciálisan tartalmazzák a részeit – például Hume lényegi tulajdonsága, hogy van karja, lába, feje, és így tovább –, míg a másik szerint a részek esszenciálisan részei annak a tárgynak, amelynek részei – Hume karja, feje, vagy lába sehol sem bukkanhat fel anélkül, hogy ne lenne ott Hume összes többi része.

Cameron érve a következő: Vegyünk két tetszőleges házat  $H1$ -et és  $H2$ -t, melyeknek legyen egy közös faluk  $W$ . Ha  $H1$  nem létezne, mivel  $W$  esszenciálisan része  $H1$ -nek – a kompozíció elégségessége alapján<sup>12</sup> –, és  $W$  sem létezne, tehát  $H2$  se létezhetne, mivel – a mereológiai esszencializmus alapján<sup>13</sup> –  $H2$  esszenciálisan részként tartalmazza  $W$ -t, tehát ha  $W$  nem létezik,  $H2$  sem létezhet. Ez azért okozhat fennakadást, mert hétköznapi intuíciónk alapján semmi akadályát nem látjuk, hogy leromboljuk  $H2$ -t, és megtartsuk  $H1$ -et.

Ha ezt el akarjuk kerülni, be kell bizonyítanunk, hogy a mereológiai tények kontingensek: ha Hume túlélheti a karja elvesztését, illetve valamely ház túlélheti egy téglájának elvesztését, akkor a mereológiai esszencializmus hamis; ha Hume részei szétszélednek az univerzumban, az nem azt jelenti, hogy Hume széledt szét az univerzumban és a ház téglái azelőtt is léteztek, mielőtt házat építettek volna belőlük, tehát a mereológiai elégségesség is hamis (Cameron, 2007). Viszont ennek igazolására az egyetlen eszközünk a szükségszerű kapcsolatok Hume-i tagadása, tehát a mereológiai elkülönültséget önmagában szintén el kell vetnünk a jelölt értelmezések közül.

A fentiekben megmutattam, hogy a dolgok nem modálisan értelmezett elkülönültsége önmagában vagy túl erős, vagy túl enyhe kritérium a Hume-diktum sikeresen alkalmazható értelmezéséhez. Innentől a modális realizmus – mely szerint a lehetséges világok valós létezők – fogalmi eszköztárát kell segítségül hívnom.

---

<sup>10</sup> $\forall x\forall y[Pxy \rightarrow \Box(\exists y \rightarrow (\exists x \wedge Pxy))]$

<sup>11</sup> $\forall x\forall y[Pxy \rightarrow \Box(\exists x \rightarrow (\exists y \wedge Pxy))]$

<sup>12</sup> $\forall x\forall y[\Box(\neg(\exists y \wedge Pxy) \rightarrow \neg\exists x)]$

<sup>13</sup> $\forall x\forall y[\Box(\neg(\exists x \wedge Pxy) \rightarrow \neg\exists y)]$

## 2.2. Erős modális szabadság és modális korlátozottság

A modális realizmus sokkal könnyebben értelmezi azt, hogy „egyetlen tárgyból sem következik semelyik másiknak sem a létezése”. Az elkülönült dolgok – valamilyen értelemben – modálisan függetlenek egymástól: van a világnak egy aktuális ontológiája – ez és ez van – és fennáll néhány reláció aktuálisan – így és így vannak a dolgok –, de *a dolgok lehetnének másképpen is*. A Hume-diktum voltaképpen a dolgok modális elkülönültségéből következik. A *modális szabadság* (innenről  $M^2xy$ ) definíciója a következő:

**Modális szabadság:** Minden  $x$ -re és minden  $y$ -ra, akkor és csakis akkor  $M^2xy$ , ha minden módra, ahogyan  $x$  lehet és minden módra, ahogyan  $y$  lehet, van olyan lehetséges világ, amelyben  $x$  és  $y$  ezeken a módokon vannak – kivéve, hogy  $x$  és  $y$  nem lehetnek pontosan ugyanazon a helyen, ha nem azonosak, [azaz nincs *kolokáció*] és a világ összes többi része változatlan marad. (Schaffer, 2010b, 352)

Mit jelent az, hogy „minden mód, ahogyan  $x$  lehet”? Tegyük fel, hogy az univerzumban csak két entitás ( $a$  és  $b$ ), két régió (itt és ott), illetve két tulajdonság (piros és kék) létezik. Ez esetben definiálhatjuk a következő halmazt:

Minden mód, ahogyan  $a$  lehet (innenről  $W_a$ ) = $_{df}$  { $a$  piros és itt van;  $a$  piros és ott van;  $a$  kék és itt van;  $a$  kék és ott van;  $a$  nem létezik}

$W_x$  az összes olyan mód halmaza, ahogyan tetszőleges  $x$  létezhet ebben az univerzumban.  $M^2ab$  azt feltételezi, hogy  $W_a$  és  $W_b$  Descartes-szorzatának elemeit tartalmazza egy lehetséges világ.

$W_a \times W_b$  = $_{df}$  { $\langle a$  piros és itt van;  $b$  piros és itt van $\rangle$ ,  $\langle a$  piros és itt van;  $b$  piros és ott van $\rangle$ , ...,  $\langle a$  nem létezik;  $b$  nem létezik $\rangle$ }

Miért nem tartalmazza  $W_a \times W_b$  összes elemét egy lehetséges világ? Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a fentiekben taglalt triviális korlátozásokat. Egyrészt, ha két nem azonos dolog nem lehet egy helyen, akkor nem állhat fenn egy lehetséges világon belül, hogy „ $a$  itt van” és „ $b$  itt van” és „ $a$  nem azonos  $b$ -vel”, azaz minden olyan világban, ahol  $a$  és  $b$  ugyanazt a régiót foglalják el,  $a$  és  $b$  azonosak. Az azonosság is triviális korlátozásokat von maga után: semmit nem lehet újrakombinálni saját magával (ti.  $a$  nem lehet egyszerre itt és ott *teljes kiterjedésében*, vagy egyszerre teljesen piros és kék). Mivel ebben a korlátozott univerzumban nem lehet  $a$  vagy  $b$  egyszerre piros és kék, ki kell zárunk azt az esetet, melyben fennáll egy világon belül az, hogy „ $a$  itt van és piros” illetve „ $b$  itt van és kék”, mivel ez esetben a kolokáció tagadása miatt  $a$  azonos lenne  $b$ -vel, amiből az következne, hogy „ $a$  piros és kék és itt van”. E triviális korlátozásokat figyelmen kívül hagyva, az erős modális szabadság elve a következő:



**Erős modális szabadság:** Minden tetszőleges  $a$ -ra és  $b$ -re,  $W_a \times W_b$  minden eleme realizálódik egy lehetséges világban.

Minden további korlátozás nem-triviális modális korlátozottságot ( $\neg M^n x_1 \dots x_n$ ) von magával.

A fentiek alapján, mostantól az elkülönültséget az erős modális szabadság értelmében használom:  $a$  és  $b$  akkor elkülönültek, ha van olyan világ, ahol  $a$  létezik és  $b$  nem létezik, és fordítva. Ezzel a szükségszerű egzisztenciális kapcsolatokra fektetem a hangsúlyt: ha a Hume-diktum igaz – tehát valamilyen értelemben a dolgok között nincs szükségszerű egzisztenciális kapcsolat –, akkor minden dolog létezhet *magányosan* – azaz van olyan lehetséges világ, amelyben csak és kizárólag az az egy dolog van.

### 3. Az újrakombinálhatóság lewisi elmélete

A dolgok modális függetlenségéről ma már klasszikusnak számít David Lewis elmélete (1986, 87), mely szerint ha a lehetséges világokkal szeretnénk betölteni a logikai teret – azaz minden logikai lehetőségnek meg szeretnénk feleltetni egy lehetséges világot – akkor a dolgok bármely tetszőleges kombinációjának megfelel egy lehetséges világ, feltéve, hogy a kapott világ logikailag konzisztens. A következőkben rekonstruálom lewis elméletét az *újrakombinálhatóságról*.

#### 3.1. A duplikátumoktól az újrakombinálhatóságig

Ha egy dolgot valamilyen módon a tőle kívül eső dolgokkal való viszonyai alapján azonosítjuk, akkor az a dolog nyilvánvalóan nem létezhet magányosan. Például, ha a tőlem balra levő *Értekezés az emberi természetről* kötetet kizárólag úgy tudjuk azonosítani, hogy „a tárgy ami tőlem balra van” akkor komoly nehézségekbe ütközhetünk ha azt akarjuk igazolni, hogy létezhet magányosan, mivel ha egy világban az magányosan van, akkor se tőlem, se semmi mástól nincsen balra. A dolgok azonosításakor inkább azokra a tulajdonságokra kellene apellálnunk, amelyek *csak és kizárólag attól az adott dologtól függenek*. Lewis ezt a kikötést – a „bármilyen létezhet bármilyen nélkül” helyett a valamilyen értelemben általánosabb „bármilyen létezhet bármilyen mással”, azaz a lentebb itt is részletesen tárgyalt humeianus újrakombinálhatóság tárgyalásakor – a következőképp fogalmazta meg:

Teljes egészében nem tudom elfogadni a megfogalmazást: bármilyen együtt létezhet bármivel. Úgy gondolom, *a világok nincsenek átfedésben, ezért minden dolog csak egy világnak lehet része*. Egy sárkány egy világból és egy unikornis egy másikból

nem létezhet együtt sem a sárkány világában, sem az unikornis világában, sem egy harmadik világban. [...]

Általában a világokon átívelő azonosságot hasonmás relációkkal helyettesítem, de [... ] nem tudom elfogadni azt az elvet, hogy: bárminek a hasonmása együtt létezhet bárminek a hasonmásával. *A hasonmásokat a hasonlóság köti össze, de gyakran a releváns hasonlóság extrinzikus.* (1986, 89, kiemelés tőlem)

Egyelőre tegyük félre a világokon átívelő azonosság illetve a hasonmáselmélet kérdéseit: a lewisi elméletben nincs olyan lehetséges világ amelyben *szó szerint* maga Hume létezik és nincsen semmi más, ráadásul a dolgok úgynevezett *hasonmásait* is a rajta kívül eső dolgok határozzák meg – például Hume hasonmásait az, hogy brit empiristák.<sup>14</sup>

Természetesen a diktum alkalmazhatóságának szempontjából egyéb kritériumoknak is meg kell felelnie a dolgok azonosításához kiválasztott tulajdonságtípusnak. Egyrészt általánosnak kell lennie, tehát valamilyen módon *le kell fednie* az összes kontingens létezőt. Ha ez nem teljesül, akkor nem igaz, hogy „egyetlen tárgyból sem következik semelyik másiknak sem a létezése”. Épp ezért például az kevésbé használható, ha azt igazoljuk, hogy nincs szükségszerű egzisztenciális kapcsolat a brit empiristák között: nem tudjuk mi a helyzet azokkal az dolgokkal, melyek nem brit empiristák.

A továbbiakban a tulajdonságok két olyan osztályát vizsgálom meg, melyek szóba jöhetnek a diktum szempontjából: az *esszenciális* – ugyanis első körben úgy tűnik, hogy mindennek van *saját* lényege – illetve az *intrinzikus* tulajdonságokat.

Vegyük két tetszőleges dolog *esszenciális duplikátumát*. Az esszenciális duplikátumokat az esszenciális – azaz „lényegi” vagy – hagyományos értelmében<sup>15</sup> – „szükségszerű” – tulajdonságaik azonossága köti össze: Hume esszenciális duplikátuma pontosan ugyanazokkal az esszenciális tulajdonságokkal rendelkezik, mint Hume – például ha Hume esszenciálisan ember, akkor az esszenciális duplikátuma is ember. A (HD)-ba behelyettesítve az esszenciális duplikátumokat azt kapjuk, hogy nincs szükségszerű egzisztenciális kapcsolat esszenciális tulajdonságaik

<sup>14</sup>A világokon átívelő azonosságról többen úgy gondolják, hogy nem valódi probléma: lásd (Plantinga, 1974); (Van Inwagen, 1985) illetve Yablo itt 4. rész és (1999).

<sup>15</sup>Az esszenciális tulajdonságokat sokáig azokkal a tulajdonságokkal azonosították, amelyekkel egy adott dolog szükségszerűen rendelkezik, ám Fine kimutatta, hogy a szükségszerűség nem elégséges kritériuma a dolgok lényegének (1994). Ennek ellenére én számos helyen a szükségszerű értelmében fogok hivatkozni az esszenciális tulajdonságokra, mivel az igaz, hogy nem lehet kielégítően definiálni az esszenciális tulajdonságokat pusztán a szükségszerűséggel, de ha egy tulajdonság eleve esszenciális tulajdonsága egy adott dolognak, akkor az implikálja azt, hogy az az adott dolog szükségszerű tulajdonsága is.

alapján azonosított entitások között: bárminek az esszenciális duplikátuma létezhet magányosan.

Viszont az esszenciális tulajdonságok klasszikus példái között számos olyat találhatunk, amelyet nem hordozhat egy dolog magányosan: például Hume embersége magába foglal egy evolúciós fejlődést, amely nem csak magán Hume-on, de az emberi fajon túl is számos kapcsolatot feltételez (Yablo, 1999).

Mivel az intrinzikus duplikátumok<sup>16</sup> maradtak egyedüli jelöltként, Wilson (2010, 598) és Lewis (1986, 90) alapján, mi is a  $(HD_{int})$  értelmében használjuk a diktumot. Az intrinzikus duplikátumok intrinzikus tulajdonságaikban osztoznak: például ha Hume részként tartalmaz két lábat, akkor ez Hume összes intrinzikus duplikátumára is igaz. A diktum igazolhatósága inentől azon múlik, hogy mit gondolunk az intrinzikus tulajdonságok természetéről. Mielőtt erre kitérek, meg kell mutatnom, hogy a lewisi elméletben milyen független elvekből vezethetjük le a Hume-diktumot, ha az intrinzikus tulajdonságaik alapján azonosított dolgokra korlátozzuk.

Ez idáig egyként kezeltem az újrakombinálhatóság elvét és a Hume-diktumot: az utóbbi szerint bárminek létezik egy magányos duplikátuma, míg az előbbi szerint, bármi létezhet bármivel.<sup>17</sup> Cameronra támaszkodva az újrakombinálhatóság elvét így fogalmazhatjuk meg:

**Újrakombinálhatóság:** Minden teljesen elkülönült  $x_1 \dots x_n$  tárgyra, van olyan lehetséges világ, amely ezen dolgok tetszőleges pozitív egész számú duplikátumát tartalmazza és semmi más olyan kontingens dolgot nem tartalmaz, amely ne lenne mereológiai átfedésben ezen tárgyak duplikátumaival. (2008, 3)<sup>18</sup>

Például az újrakombinálhatóság alapján Locke-ra, Hume-ra és Berkeley-re van egy olyan lehetséges világ, amely Hume duplikátumaiból tartalmaz hármat, Locke-nak egyetlen duplikátumát tartalmazza, és Berkeley duplikátumaiból tartalmaz ötszázat, és bármi más legyen ebben a világban, az nincs átfedésben olyan dolgokkal, amely mereológiaiilag elkülönült ezektől a duplikátumoktól. (Tehát olyan világ is van, amely Hume duplikátumai összes lábának a mereológiai összegét is tartalmazza, Locke duplikátumának fejét is tartalmazza, illetve egy olyan

---

<sup>16</sup>Jelölje  $IF$  azt, hogy  $F$  egy intrinzikus tulajdonság és jelölje  $Dxy$  azt, hogy  $x$  duplikátuma  $y$ -nak:  $\forall x \forall y \forall F [Dxy \equiv ((IF \wedge Fx) \rightarrow Fy)]$

<sup>17</sup>A továbbiakban ott, ahol nincs releváns eltérés – tehát kevés erőfeszítéssel általánosíthatóak a definícióim –, Lewis terminológiáját használom.

<sup>18</sup>Cameron eredeti definícióján annyit változtattam, hogy a tanulmányban használt terminológiájához igazítottam a benne szereplő kifejezéseket. Felmerülhet a kérdés, hogy miért nincs semmilyen másik dolog, amely ne lenne átfedésben az adott dolgok duplikátumaival. A válaszom a következő: ha jól átgondoljuk, ez a megkötés biztosítja a szükséges feltételét annak, hogy le tudjuk vezetni a magányos duplikátumok elvét.

tárgyat is, amely a duplikátumok összes atomjának a fúziója és így tovább.) Vegyük észre, hogy ezzel nem szegtük meg az erős modális szabadság korlátozásait, mivel az intrinzikus tulajdonságoknak megegyezése csak szükséges, de nem elégséges feltétele a numerikus azonosságnak: semmit sem kell újrakombinálnunk önmagával, hiszen ha egy világban Hume-nak két intrinzikus duplikátuma bukkan fel egyszerre, egyik sem lesz azonos a másikkal és egyik sem lesz Hume.

Az újrakombinálhatóság elvéből  $-x_1 \dots x_n$  sokaság helyére egyetlen tárgyat, illetve a tetszőleges pozitív egész szám helyére egyet behelyettesítve – levezethető a magányos duplikátumok elve:

**Magányos duplikátum:** Minden  $x$ -re, van olyan lehetséges világ, amely ezen  $x$  egyetlen duplikátumát tartalmazza és semmi más olyan kontingens dolgot nem tartalmaz, amely ne lenne átfedésben  $x$  ezen duplikátumával.<sup>19</sup>

A továbbiakban tehát elegendő lesz az újrakombinálhatóságot igazolnunk ahhoz, hogy a magányos duplikátumok elvét levezetve igazolhassuk magát a Hume-diktumot.

Az újrakombinálhatóság igazolhatóságát viszont nagy mértékben befolyásolja, hogy hogyan is értjük azt, hogy egy adott tárgy intrinzikusan rendelkezik egy tulajdonsággal.

### 3.2. Intrinzikus tulajdonságok

Az intrinzikus tulajdonságokat legtömörebben talán Stephen Yablo vezeti be:

Te is tudod mi egy intrinzikus tulajdonság: egy olyan tulajdonság, amivel egy dolog *attól függetlenül rendelkezik* (vagy nem rendelkezik), hogy *mi a helyzet a dolgon kívül*. (1999, 469, kiemelés tőlem)

Azt viszont a filozófusok számos módon értelmezik, hogy „független attól, ami a dolgon kívül történik”. Erre az egyik bevett megoldás az, hogy az intrinzikus tulajdonságokat azonosítják a nem-relációs tulajdonságokkal. Ilyen például, hogy Hume magasabb Berkeley-nél, vagy, hogy Hume az *Anglia története hat kötetben* szerzője. Másképp: Hume tömege intrinzikus, míg súlya – amely függ a környezetétől – extrinzikus.

Viszont ez a nézet – miszerint az intrinzikus tulajdonságok dolgok nem-relációs tulajdonságai – nem egészen igaz. Hume rendelkezik bizonyos részekkel attól függetlenül, hogy mi történik Hume-mon kívül – például Hume része a lába – tehát Hume rendelkezik olyan intrinzikus tulajdonságokkal amelyek relációsak; másrészt Hume önazonossága is értelemszerűen

<sup>19</sup>Jelölje  $Txy$  azt, hogy  $x$ -et  $y$  világ tartalmazza:  $\forall x \exists w \exists y (Tyw \wedge Dyx \wedge \forall z (Tzw \rightarrow Pzy))$

intrinzikus, legalábbis intuitíven védhető, hogy Hume attól függetlenül azonos önmagával, hogy mi történik „rajta kívül”, mégis egy dolog Hume-mal való azonossága annak tekintetében valószínűsíthető, hogy a dolog az azonosság relációjában áll Hume-mal.

Lewis először az intrinzikus tulajdonságokat az „indterdefiniálható dolgok kis családjában” (1983a) azonosította, majd később a *duplikátumokra* és a *tökéletesen természetes* tulajdonságokra próbálta meg őket redukálni (lásd 3.3. rész). Az egész attól függ, hogy hogyan értjük a „dolgokon kívüli történésektől független tulajdonságokat”:

Ha egy mondat vagy egy állítás, vagy egy proposíció intrinzikus tulajdonságokat tulajdonít egy dolognak, akkor *teljes egészében arról a dologról szól*; minthogy ha extrinzikus tulajdonságokat tulajdonít egy dolognak, akkor nem teljes egészében arról a dologról szól, habár lehet, hogy egy olyan nagyobb egészeről szól, amely részként magába foglalja azt a dolgot. Egy dolog az intrinzikus tulajdonságaival *azon a módon rendelkezik, ahogy az a dolog önmagában van, mindentől függetlenül*. [...] Egy dolog intrinzikus tulajdonságai csak és kizárólag attól a dologtól függenek; míg az extrinzikus tulajdonságok teljesen, vagy részben valami másik dologtól függenek. Ha valami rendelkezik egy intrinzikus tulajdonsággal, akkor minden tökéletes duplikátuma rendelkezik vele; míg azok a duplikátumai, melyek másmilyen környezetben vannak, különbözni fognak az extrinzikus tulajdonságaikban. (1983a, 111, kiemelés tőlem)

Ez utóbbi állítás adja az intrinzikus tulajdonságok kombinatoriális értelmezéseinek a magját: ha valami rendelkezik valamilyen intrinzikus tulajdonsággal, akkor minden tökéletes duplikátuma rendelkezik vele. A továbbiakban Lewis (1986, 59-69), illetve Langton és Lewis (1998) kombinatoriális elméletét fogom felvázolni.

### **3.3. Az intrinzikus tulajdonságok kombinatoriális elmélete**

Lewis – egész metafizikájára érvényes – általános kiinduló pontja, hogy meg kell tudnunk különböztetni a természetes és nem-természetes tulajdonságokat (1983b); viszont a maga részéről abban, hogy konkrétan mik a természetes tulajdonságok, nem köteleződik el: lehetnek azok a legjobb részecskefizika tulajdonságai, vagy univerzálék, vagy a hétköznapi gondolkodás által tulajdonítottak, vagy akár primitívnek is meghagyhatjuk őket. Ami biztos, hogy az olyan tulajdonságok nem természetesek, mint a „magányosnak és kereknek, vagy nem magányosnak és négyzet-alakúnak lenni” (Langton and Lewis 1998; Weatherson 2001). A természetes tu-

lajdonságok tehát valamilyen módon a legalapvetőbb, legegyszerűbb tulajdonságok, melyektől minden más tulajdonság és reláció függ.

Ezek után Lewis (1986, 61) természetes tulajdonságokat felhasználva definiálja a duplikátumokat:

**Duplikátumok:**  $x$  és  $y$  akkor és csakis akkor egymás duplikátumai, ha  $x$  és  $y$  mereológiai részei (a makroszkopikus szinttől egészen a szubatomi szintig) pontosan ugyanazokkal a természetes tulajdonságokkal rendelkeznek és pontosan ugyanazokban a természetes relációkban állnak.

Majd úgy definiálja az intrinzikus tulajdonságokat, mint amelyek tekintetében sosem különböznek a duplikátumok:

**Intrinzikus tulajdonságok:**  $x$  akkor és csakis akkor rendelkezik  $F$  intrinzikus tulajdonsággal, ha bármely  $y$ -ra, ha  $y$  és  $x$  egymás duplikátumai, akkor  $y$  is rendelkezik  $F$  tulajdonsággal.

Vegyük észre, hogy a definíció sikeressége azon múlik, hogy tudjuk -e biztosítani független terepen, hogy a természetes tulajdonságnak intrinzikusak.

Viszont komoly probléma, hogy úgy tűnik nincs olyan független terep, ahol a priori biztosítani tudnánk, hogy a tökéletesen természetes tulajdonságok intrinzikusak. Például elegendő feltételeznünk, hogy a világ legjobb elmélete a kvantummechanika azon válfaja amelyet elfogadva könnyen lehet érvelni amellett, hogy a világ minden egyes alapvető összetevőjének tökéletesen természetes tulajdonsága, hogy *kvantum-összefonódásban* van az összes többivel, és más dolgokkal összefonódva lenni *par excellence* extrinzikus (Schaffer, 2010a, 53). A lewisi elmélet ezek alapján a legjobb esetben is *a posteriori*, ráadásul *kontingens* kérdésként kell, hogy tekintsen a Hume-diktumra.

Langton és Lewis későbbi elemzése a fentihez nagyon hasonló, de enyhíteni próbálja a természetes tulajdonságokra való hivatkozást: Lewis pontosan azoknak ajánlja, akik hozzám hasonlóan nem képesek elfogadni, hogy a posteriori kérdés, hogy melyek az intrinzikus tulajdonságok.

Kezdetnek definiálják azokat a tulajdonságokat, melyek függetlenek attól, hogy az adott tárgy magányosan, vagy nem magányosan rendelkezik velük:

**Magányosságtól való függetlenség:**  $F$  akkor és csakis akkor független a magányosságtól, ha (i)  $F$ -el rendelkezik egy magányos tárgy (ii)  $F$ -el nem rendelkezik egy magányos tárgy (iii)  $F$ -el rendelkezik egy nem magányos tárgy (iv)  $F$ -el nem rendelkezik egy nem magányos tárgy.

Ha igaz az, hogy a dolgok szabadon újrakombinálhatóak, akkor mindennek van magányos duplikátuma, például van Hume-nak is magányos duplikátuma, ami azonos tömegű Hume-mal.

Viszont a magányosságtól való függetlenség nem elegendő. Például a „magányosnak és kereknek, vagy nem magányosnak és négyzet-alakúnak lenni” diszjunktív tulajdonság egyértelműen extrinzikus, de független a magányosságtól. Épp ezért szükségünk van még egy kitételre: legyenek az alapvető (*basic*) intrinzikus tulajdonságok azok, amelyek (i) függetlenek a magányosságtól (ii) nem diszjunktívek (iii) nem diszjunktív tulajdonság negációi. Legyenek a duplikátumok azok, amelyek sosem különböznek az alapvető intrinzikus tulajdonságaik tekintetében és – hasonlóan az előző elmülethez – legyenek azok az intrinzikus tulajdonságok, amelyek tekintetében ezek a duplikátumok sosem különböznek.

Jelenleg nem feladatunk eldönteni, hogy a fenti két elmélet valóban sikeresen elemzi az intrinzikus tulajdonságokat, vagy valamilyen ellenpéldával kijátszhatóak.<sup>20</sup> Viszont a Hume-diktum szempontjából kifogásolhatjuk, hogy mindkét elmélet sikerességéhez előre fel kell tételeznünk az újrakombinálhatóság elvét. Úgy tűnik, az első és a második esetben is csak akkor létezhetnek a fent definiált duplikátumok, ha az újrakombinálhatóság elvét elfogadva elköteleződünk a létezésük mellett. Ezt Weatherson így fogalmazza meg

Hogy az intrinzikus tulajdonságok bármilyen kombinatoriális elemzése működhessen, fel kell tételeznünk valami olyasmit, mint Hume diktuma, mely szerint nincsenek szükségszerű kapcsolatok elkülönült létezők között [...] ami lehet, hogy probléma [...] hiszen a legjobb módon pont az intrinzikusságra hivatkozva fogalmazhatjuk meg Hume diktumát. (2006)

Mindezek alapján Cameron (2008) úgy érvel, hogy ha az újrakombinálhatóságot a fenti két elméletet használva próbáljuk igazolni, elkerülhetetlenül episztemikus körforgásba kerülünk. Vegyük észre, hogy nem azt kifogásoljuk, hogy a kérdéses fogalmak interdefiniálhatóak, hanem azt, hogy az elv és a két elmélet egymás igazságát garantálják, és semmi más nem garantálja őket: egyik lewisi kombinatoriális elmélet sem áll, ha eleve nem fogadjuk el az újrakombinálhatóság igazságát, amely igazolásához el kell köteleződünk valamelyik lewisi kombinatoriális elmélet mellett.

---

<sup>20</sup>Részletesebb elemzésért lásd: (Dunn, 1990), (Sider 1996 és Sider 2001), illetve (Weatherson, 2001).

## 4. Inkluzionizmus

Érdekes tehát úgy revideálnunk a lewisi elméletet, hogy a fenti kifogások ne bukkanjanak elő. Például Vallentyne (1997) és Yablo (1999) az újrakombinálhatóság elvét másképp értik mint Lewis, de hozzá hasonlóan feltételezik az intrinzikus tulajdonságok világokon átívelő megőrzését. A következőkben Yablo elméletét vizsgálom és igyekszem megvilágítani, hogy szerintem miért a legjobb értelmezése a Hume-diktumnak.

Yablo eszköztára egyrészt lényegében pontosan megegyezik a lewisi elmélettel: a lehetséges világok pont olyanok, mint az aktuális világ, tehát téridőbeli kiterjedéssel rendelkező konkrét tárgyak. Viszont inkluzionizmus szerint bármely világnak tetszőleges mereológiai része is világ, bármely világok mereológiai összege is világ. Az inkluzionizmus szerint – valamilyen értelemben – *minden világ*. Ehhez Yablo a következő két tézist fogadja el:

**Újrakombinálhatóság:** Lehetséges világok részeit önkényesen újrakombinálva új lehetséges világokat kapunk.

**Tartalmazás:** Néhány világ más világokat tartalmaz részként.

A két elv pusztán annyiban revideálja a lewisi elméletet, hogy a duplikátumokra való hivatkozást világokon átívelő azonossággal cseréli fel. Az inkluzionizmus szerint maga Hume lehet másik lehetséges világ része, és maga Hume is egy egész lehetséges világgal azonos.

Ráadásul a mi vizsgálódásainkhoz különösen fontos, hogy Yablo az inkluzionizmust éppen azért találta ki, hogy megalapozhassa az intrinzikus/extrinzikus megkülönböztetés jobb – nem körben forgó – elméletét: ha  $G$  tulajdonság extrinzikus, akkor arra, hogy egy adott dolog épenséggel  $G$ , vagy nem  $G$ , hatással van az, hogy bizonyos részeket adunk hozzá az adott dolgot tartalmazó világhoz, vagy veszünk el az adott dolgot tartalmazó világból. Ellenkező esetben  $G$  tulajdonság intrinzikus.

**Intrinzikus tulajdonságok<sub>inklúzió</sub>:**  $x$  akkor és csakis akkor rendelkezik tetszőleges  $G$  intrinzikus tulajdonsággal, ha bármely olyan  $v$  világra, mely tartalmazza  $x$ -et, és  $v$  semmi olyan dolgot nem tartalmaz, amely ne lenne átfedésben  $x$ -el,  $x$  rendelkezik  $G$  tulajdonsággal  $v$ -ben.

Ezek alapján, léteznie kell olyan világnak, melyet magányosan Hume foglal el – azaz azonos Hume-mal –, és amely tulajdonságokkal Hume ebben a magányos világban rendelkezik, azok lesznek Hume intrinzikus tulajdonságai. Azt, hogy Hume rendelkezik az „*Anglia története hat*



*kötetben szerzője*” tulajdonsággal, egyszerűen megváltoztathatjuk, ha kivonjuk Hume világából az *Anglia története hat kötetben* összes példányát. Ellenben, azt nem tudjuk megváltoztatni, hogy Hume bal kezén öt ujj van: ha hozzáadunk a magányos Hume világához egy extra ujjat, akkor az vagy mereológiaiilag elkülönült Hume-tól, és a magányos Hume világának – definíció szerint – nem lehet része, vagy az az ujj eleve Hume része, tehát a magányos Hume-nak hatujjasnak kell lennie.

Ha Yablo megoldása helyes, akkor az inkluzionizmus elfogadása valóban rendelkezik azzal az előnnyel a lewisi kombinatorializmussal szemben, hogy az intrinzikus-extrinzikus megkülönböztetésről *adekvát és reduktív* elméletet képes adni. Ahogy Parsons fogalmaz:

Yablo megtalálta az intrinzikus tulajdonságok analízisének Szent Grálját – egy olyan analízist, amelynek kifejezései olyan neutrális eszköztárból valók, mint a logika, a mereológia és a modalitás. (2007, 166)

Vegyük észre, hogy Yablo elmélete ebben a formában még nem teljes, ugyanis úgy tűnik, összekeveri az intrinzikus tulajdonságokat az esszenciálisokkal: ha Hume minden világban ött ujjal rendelkezik, hogyan magyarázzuk azt a plauzibilisnek tűnő felvétést, hogy Hume elveszítheti az egyik ujját? Általánosan megfogalmazva, egy dolog intrinzikus tulajdonságai sok esetben kontingensek: Hume négy évesen nagy valószínűséggel sokkal alacsonyabb volt, mint harminc éves korában.

Viszont ez a probléma viszonylag könnyen kiküszöbölhető, ugyanis Yablo elmélete kompatibilis Lewis hasonmásméletével (lásd 3. rész): azt, hogy Hume akár négy ujjal is rendelkezhet, vagy magasabb lehet Hume *hasonmásai* teszik igazzá. A hasonmások – mint ahogy arról fentebb már szó esett – nagyon sok esetben extrinzikus tulajdonságok alapján azonosíthatóak, ezért nem okozhat gondot az, hogy azok intrinzikus tulajdonságaikban eltérnek. Hogy Hume lehetségesen  $\emptyset$  legyen, nem szükséges, hogy *szó szerint*  $\emptyset$  legyen, viszont elégséges, de csak azért, mert Hume hasonmása önmagának. Az alapötlet tehát az, hogy megtartsuk Lewis hasonmásméletét, és csak azt revideáljuk, hogy mi számít világnak (2007, 168).

#### **4.1. A feleségtelen férjek problémája**

Viszonylag komolyabb nehézségeket okoz az inkluzionizmusnak Josh Parsons kritikája (2007, 8-11): úgy érvel, hogy egyáltalán nem tudjuk jól értelmezni az olyan mondatokat, hogy „Fülöp herceg nem férj  $\nu$  világban”, ha Fülöp egyedüli része annak a világnak. Ezt a következővel támasztja alá: vegyük azt – nyilvánvalóan hamis – állítást, hogy „lehetséges, hogy vannak olyan

férjek, amelyek nem házasodtak össze senkivel". Az állítás a következőképpen írható fel a *kvantifikált modális logikában*:

**SM:**  $\diamond(\exists x)(Fx \wedge \neg(\exists y)(\neg Hxy))$ <sup>21</sup>

Mivel az inkluzionista elfogadja a hasonmáselméletet, SM szabadon lefordítható az alábbi állításra:

**SC:**  $(\exists v)(v \text{ egy világ} \wedge (\exists x)(Fx \wedge v\text{-ben van } x \wedge \neg(\exists y)(v\text{-ben van } y \wedge \neg Hxy))$

Ez utóbbi – szintén nyilvánvalóan hamis – állítást viszont az inkluzionistának el kell fogadnia igaznak (Parsons, 2007, 173): Fülöp herceg – aki egy férj – maga egy világgal azonos, viszont abban a világban – ami ő magányosan – senkivel sem házasodott össze (ti. nincs Erzsébet királynő abban a világban).

A példa első látásra meglehetősen gyanús, hiszen a „férjnek lenni” nyilvánvalóan azt jelenti, hogy „férfinek lenni és összeházasodva lenni valaki mással”. Tehát aki azt hiszi, hogy vannak olyan férjek, akiknek nincs házastársuk, azok valószínűleg nem értik a „férj” kifejezés jelentését. Ez viszont az inkluzionizmus számára nem annyira egyértelmű: a „férj” igazából egyargumentumú predikátum, amely analitikus kapcsolatban van egy ún. *rejtett kvantorral* – ti. a házastársra, tehát elvileg extrinzikus tulajdonságot fejez ki. Viszont ha ezzel előre kielégítően el tudnánk dönteni, hogy melyik tulajdonság extrinzikus, akkor mi szükség Yablo analízisére (Parsons, 2007, 177)? Úgy tűnik, bármily meglepő, nem egyértelműen téved az, aki azt mondja, hogy a „férjnek levés” predikátumához elegendő *simpliciter* – házastárstól függetlenül – férjnek lenni.

Ha Parsons ellenvetése helytálló, akkor az inkluzionista komoly dilemmába kerül: vagy elveti/revideálja valahogy a hasonmáselméletet, és ezzel újra megbirkózik a kontingens intrinzikus tulajdonságok magyarázatával, vagy elveti a legnagyobb előnyét, azaz az intrinzikus/extrinzikus megkülönböztetésről adott elméletét.

Szerintem azonban Parsons ellenvetése megfogalmazásakor nem veszi figyelembe az inkluzionizmus egyik alapvető elköteleződését, miszerint a kompozíció elégségessége nem általános igazság (a kompozíció elégségességéről lásd: 2.1). Ennek következtében Parsons egészen másképp érti, hogy mit jelent „egy világban létezni”, mint Yablo. Mindez annak a következménye, hogy Yablo megoldást keresett arra a problémára, hogy hogyan lehet egy olyan dolog világ, amelynek vannak *extrinzikus esszenciális* tulajdonságai. A fentebb említett példával élve: hogyan lehet Hume egy világ, ha Hume esszenciálisan ember, és az emberség egy evolúciós

---

<sup>21</sup>Ahol  $Fx$  azt jelenti, hogy „ $x$  férj” és  $Hxy$  az jelenti, hogy „ $x$  össze van házasodva  $y$ -al”.

fejlődés eredménye? Ezt a problémát most nem fogom részletesebben tárgyalni, viszont Yablo megoldása szerintem segítséget nyújt a „nem-házasság férjek” problémájához.

Mit jelent tehát az inkluzionistának az, hogy „Hume egy világ”, és mi köze van ennek a kompozíció elégségességéhez? Vegyük Yablo két alapfeltevését (1999, 491):

**$\alpha$ -összegek:**  $x_i$  atomoknak számos  $S^\alpha(x_i)$  mereológiai összege van, amelyek pontosan ugyanolyanok, kivéve, hogy az extrinzikus tulajdonságaik világokon keresztül változnak.<sup>22</sup>

**LÉTEZÉS:** Tetszőleges  $X$ -re,  $v$  világban létezés azt jelenti, hogy  $X$  atomjainak,  $x_i$ -knek van egy olyan  $S^0(x_i)$  összege, amely  $v$ -nek része.

Ezek alapján, az szó szerinti értelemben nem igaz, hogy Fülöp herceg maga is egy világ, inkább azt, hogy Fülöp herceg atomjainak van egy olyan  $S^0(\text{Fülöp részei})$  összege, amely egy világ.

A kompozíció elégségességének tagadása implikálja az  $\alpha$ -összegeknek létezését: ha egy adott dolog részeinek létezéséből nem következik az adott dolog létezése, akkor a részeknek számos különböző összege létezhet. Ezek alapján nem vethetjük fel értelmesen azt, hogy Fülöpnek a magányosan elfoglalt világában is férjnek kell lennie: szó szerint Fülöp nem egy világ, hanem inkább a részeinek van egy olyan összege, amely maga egy világ, de az – a numerikus azonosság értelmében – nem azonos Fülöppel.

Könnyen belátható, hogy Parsonsnak nem az inkluzionizmussal van problémája, hanem a mereológia elégségességével, amelyet az inkluzionizmusnak nem kell, sőt nem is előnyös elfogadnia. Ha mindez igaz, akkor az inkluzionizmus elemzése az intrinzikus/extrinzikus megkülönböztetésről valóban megállja a helyét független terepen.

## 4.2. Az inkluzionizmus és a Hume-diktum

Az inkluzionizmusban azokat a tényeket is realizálja egy-egy világ – köszönhetően a tartalmazás elvének –, hogy  $\langle a \text{ úgy van, ahogy } a \text{ aktuálisan van; } b \text{ nem létezik} \rangle$  illetve  $\langle a \text{ nem létezik; } b \text{ úgy van, ahogy } b \text{ aktuálisan van} \rangle$ . Ez persze nem teljesen van így:  $a$  bizonyos extrinzikus tulajdonságai függhetnek  $b$  létezésétől, és *vice versa*. Szerencsére a Hume-diktumhoz elegendő az intrinzikus tulajdonságok megőrződése (lásd 3. rész), tehát  $a$  aktuális tulajdonságaiból is csak az intrinzikusokra kell apellálnunk.

A lewisi elmélettel szembeni fontos különbség, hogy nem csak az aktuálisan létező dolgok intrinzikus duplikátumai vagy hasonmásai lehetnek másképp, hanem maguk a dolgok is –

---

<sup>22</sup> $x_i$  atomok tetszőleges sokasága.

feltéve, hogy az intrinzikusa tulajdonságaik alapján azonosítjuk őket. Úgy is fogalmazhatunk, hogy minden dolognak vannak olyan magányos intrinzikus duplikátumai, amelyekkel tökéletesen – egészen az egyedi részek azonosságáig terjedően – megegyezik az adott dolog mereológiai struktúrája. Viszont úgy is fogalmazhatunk, hogy minden intrinzikusan azonosított dolog egy lehetséges világ.

Mindezek mellett a lewisi elmélettel szemben, az inkluzionistának nem kell igazolnia, hogy a tökéletesen természetes tulajdonságok mind intrinzikusak. Az inkluzionizmus primitívumai – az  $\alpha$ -összegek, a LÉTEZÉS, és Tartalmazás – nem támaszkodnak a mereológia, a logika és a modalitás viszonylag ártatlan eszköztárán kívül komolyabb előfeltevésekre. Meglehetősen plauzibilis, hogy egy adott dolog rész-egész struktúrája intrinzikus természetű: mi más lenne intrinzikus, ha nem a mereológia?<sup>23</sup>

Foglaljuk össze, mit tudunk az inkluzionizmusról:

1. Az intrinzikus/extrinzikus megkülönböztetés egyik legjobb a priori elméletét adja (4. rész).
2. Nem támaszkodik a mereológia, a logika és a modalitás viszonylag ártatlan eszköztárán kívül nagyobb előfeltevésekre (4. rész).

Mindebből az következik, hogy aki nem csak szemantikát akar adni annak, hogy a dolgok más-képp is lehetnek, hanem lehető legerősebb a priori metafizikai értelmét szeretné adni a Hume-diktumnak, és nem akar körforgásba kerülni az intrinzikus tulajdonságok elemzésekor, akkor úgy tűnik, hogy az inkluzionizmus az egyik legjobb alternatíva.

( $HD_{int}$ ) azt állítja, hogy nincs szükségszerű egzisztenciális kapcsolat az intrinzikus tulajdonságaik alapján azonosított dolgok között. Ha általánosan és szó szerint vesszük, hogy a dolgok között nincs szükségszerű egzisztenciális kapcsolat, akkor minden dologról igaz, hogy magányosan létezik egy világban. Ha ezek a dolgok az intrinzikus tulajdonságaik alapján vannak azonosítva, akkor a magányosan létezéshez elegendő, hogy a dolgok mereológiai struktúrája megőrződik. Az inkluzionizmus pontosan ezeket mondja ki.

## 5. Zárszavak

A bevezetőben két feladatot jelöltem ki a tanulmánynak: egyrészt, megadni a Hume-diktum adekvát, koherens és általános interpretációját, majd azt független terepen igazolni. Az első célt

---

<sup>23</sup>Persze jelen tanulmányban nem kérdőjelezem meg, hogy a mereológia a rész-egész viszonyok egyetlen legitim elmélete.

a következő módon sikerült abszolválnom: ha csak és kizárólag az intrinzikus tulajdonságaik alapján azonosítjuk a dolgokat, akkor a dolgok létezhetnek magányosan, azaz olyan lehetséges világban, amelyben nincsen semmi más, csak az adott dolog. A „dolgok intrinzikus tulajdonságok alapján történő azonosítása” Hume eredeti passzusában az „önmagukban nézzük a tárgyakat” résznek felel meg, míg a „magányosan létezés” nem más, mint hogy „egyetlen tárgyból sem következik semelyik másiknak sem a létezése”.

Mivel a diktum adekvát interpretációjában komoly szerepe van az intrinzikus tulajdonságoknak, ezért megvizsgáltam az intrinzikus tulajdonságok két kurrens analízisét: David Lewis kombinatorializmusát, illetve Stephen Yablo inkluzionizmusát. Amellett találtam érveket, hogy míg a lewisi megoldásnak szembe kell néznie annak a lehetőségével, hogy csak körbeforgóan tudja elemezni az intrinzikus tulajdonságot a Hume-diktummal, addig Yablo megoldása – Parsons ellenvetése ellenére – képes egy független terepen is elfogadható analízist biztosítani.

Az inkluzionizmus – habár a modális szabadság nem is teljes, hiszen a dolgok intrinzikus tulajdonságainak kontingenciáját hasonmások teszik igazzá – a Hume-diktumot viszont képes a priori független terepen támogatni.

Mindenesetre a dolgok szükségszerű összefonódása élő alternatíva: aki a lehetséges világok egyéb *ersatzista* – nem konkrét, hanem absztrakt világokat feltételező – elméletét fogadja el, vagy esetleg antirealista a lehetséges világokat illetően, akkor azok számára a Hume-diktum – szó szerint véve – igazolhatatlan. Hogy hogyan lehet a diktumot nem szó szerint érteni és úgy motiválni, az az egyes elméletektől függ.

A tanulmány végkövetkeztetése a következőképp fogalmazható meg: a Hume-diktumot lehetséges igazolni annak árán, hogy elfogadjuk az inkluzionizmust, és lehet érvelni amellett, hogy az inkluzionizmus meglehetősen ártatlan elköteleződés, ha tét a dolgok szükségszerű kapcsolatának tagadása. Ha mindez igaz, akkor szó szerint lehetnek másképp a dolgok.

## Hivatkozások

- Cameron, R. P. 2007. The Contingency of Composition. *Philosophical Studies* 136: 99–121.
- Cameron, R. P. 2008. Recombination and intrinsicity. *Ratio* 35(March).
- Cameron, R. P. 2010. From Humean Truthmaker Theory to Priority Monism. *Noûs* 44: 178–198.
- Dunn, J. M. 1990. Relevant Predication 2: Intrinsic Properties and Internal Relations. *Philosophical Studies* 60: 177–206.
- Fine, K. 1994. Essence and Modality. In *Philosophical Perspectives 8: Logic and Language*, ed. J. Tomberlin, 1–16. Atascadero, CA: Ridgeview.
- Hume, D. 2006. *Értekezés az emberi természetről*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Langton, R. and D. Lewis. 1998. Defining 'Intrinsic'. *Philosophy and Phenomenological Research* 58: 333–345.
- Lewis, D. 1983a. Extrinsic Properties. *Philosophical Studies* 44: 197–200.
- Lewis, D. 1983b. New Work for a Theory of Universals. *Australasian Journal of Philosophy* 61: 343–377.
- Lewis, D. 1986. *On the Plurality of Worlds*. Oxford: Basil Blackwell.
- Parsons, J. 2007. Is Everything A World? *Philosophical Studies* 134(2): 165–181.
- Plantinga, A. 1974. *The Nature of Necessity*. Oxford: Oxford University Press.
- Schaffer, J. 2010a. Monism: The Priority of the Whole. *Philosophical Review* 119: 31–76.
- Schaffer, J. 2010b. The Internal Relatedness of All Things. *Mind* 119(474): 341–376.
- Sider, T. 1996. Intrinsic Properties. *Philosophical Studies* 83: 1–27.
- Sider, T. 2001. Maximality and Intrinsic Properties. *Philosophy and Phenomenological Research* 63: 357–364.
- Vallentyne, P. 1997. Intrinsic properties defined. *Philosophical Studies* 88(2): 209–219.

- Van Inwagen, P. 1985. Plantinga on Trans-World Identity. In *Alvin Plantinga A Profile*, ed. P. V. I. J Tomberlin, 101–120. Reidel.
- Weatherson, B. 2001. Intrinsic Properties and Combinatorial Principles. *Philosophy and Phenomenological Research* 63: 365–380.
- Weatherson, B. 2006. Intrinsic vs. Extrinsic Properties. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*.
- Wilson, J. 2010. What is Hume’s Dictum, and Why Believe It? *Philosophy and Phenomenological Research* LXXX(3): 595–637.
- Yablo, S. 1999. Intrinsicness. *Philosophical Topics* 26(1/2): 479–505.